
Verslag : stroom taalbeschouwing, substroom NEDERLANDS ALS
EENHEID VAN TAALBEHEERSING EN TAALBESCHOUWING

- Zaterdagvoormiddag = algemene inleiding

Wim van Calcar leidt TB in :

- taal is VAN iemand en gesitueerd IN een maatschappij.
- kritiek maken van de taal = wat zeg ik als ik praat ? + wat hoort die maatschappij als ik praat ?

Voor ons die "leraar" zijn : welke taal spreken wij ? wat betekent dat voor de leerlingen ? wat 'leren' de teksten die wij aanbieden?

B.v. (1) 'Schoolverlaters veroorzaken grotere werkloosheid.'

(2) 'Er loopt een hond in de tuin.' (i)

'Een hond loopt in de tuin.' (ii)

Vb (2) is weinigzeggend (zoals de meeste vb uit de traditionele grammatica's).

Vb (1) echter is een zin met een vandaag-belangrijke inhoud.

Op verschillende niveaus (fonologie/ syntaxis/ semantiek/ pragmatiek) en vanuit verschillende gezichtspunten (psycholinguïstiek (individu)/ sociolinguïstiek (milieu, gemeenschap) kan ik uitspraken/teksten benaderen.

Op het niveau van de fonologie krijg ik te maken met het klankenarsenaal, maar ook met het milieu (dialecten), de afkomst, de tongval... Bij de syntaxis met vormen en volgorde, bij de semantiek met verwijzing (over welk ding, welke groep gaat het hier ?) en betekenis (hoe wordt het hier in het licht gesteld : verschil (i)-(ii)). De pragmatiek stelt vragen als : wat is het oogmerk van de spreker/schrijver ? en hoe wordt de boodschap ontvangen ?

Herman Meddens duwt ons met de neus op de praktijk, en wel op onze bezigheid op dit ogenblik. Hij deelt de gele VON-folders uit en geeft ieder een kwartiertje de tijd om met het taalbeschouwingsmodel zoals het zopas is uiteengezet deze tekst te lijf te gaan. In een plenum worden alle bemerkingen gerangschikt naar de drie hier relevante niveaus : sy-se-pr. Een grabbel :
- syntactisch (of syn-tactisch !) is de vooropplaatsing van 'De VON' en 'wij' opvallend, gevolgd door acties en standpunten. Subtiel gebeurt in §2 de verschuiving VON-VON+lezer;

- semantisch : een merkwaardige tegenstelling of inconsequentie :
in §1 wordt gepleit voor het doorbreken van de traditionele terminologie of titulatuur (er zijn slechts 'leraars'), maar die wordt in §4 alweer gebruikt;
- op pragmatisch niveau rijst hierdoor de vraag of de ~~publieke~~ gerichtheid wel consequent wordt gehanteerd door de schrijver; en verder of hij zich 'signaalwoorden' als 'klassenstrijd' kan veroorloven in een wervende tekst als deze (voor dit, Vlaamse, publiek).

- Zaterdagmiddag = per substroom. Deze = sstr 2 (titel)

Na de voorstelling deelt Wim ons de tekst uit van een artikel 'Belgisch onderwijs zwanger van de problemen' uit een Nederlands onderwijsvakbondsblad.

Doel : testen of ik de vragen begrijp die we ons kunnen stellen
n.a.v. deze tekst rond het volgende

Thema : -hoe ziet een schrijver zijn lezer blijkens datgene wat hij geschreven heeft ?
-wat wil die schrijver (niet) van wie dit leest ?
-en wat heeft dat voor mij, lezer, voor uitwerking ?
De eerste vraag betreft de semantiek, de twee volgende de pragmatiek.

Deze vragen zijn verder, concreter uitgewerkt in het artikel van Wim & Herman in Levende Talen 321, dec '76 : 'Nederlands als eenheid van taalbeheersing en taalbeschouwing!' - Daarvan maken wij nu dan ook dankbaar gebruik.

Meteen is dit een (zoveelste) test of deze vragen stuk voor stuk wel degelijk bruikbaar, goed hanteerbaar zijn.

We gaan verder aan de hand van een artikel uit de Volkskrant (760323) 'Steeds minder werk voor schoolverlaters' en uit De Waarheid (zelfde dag) 'Regering moet erkennen : Werkloosheid dreigt voor nieuwe golf schoolverlaters'.

Doel : onderzoeken of ik met dit soort vragen kan werken, of de vragen relevant zijn
of / hoe ik ook op school met zulke ~~probleem~~stelling kan werken
(of / hoe het mogelijk is op deze manier ook tot produktie van teksten te komen).

Let wel, zegt Wim : je vertrekt wel vanuit pragmatische vragen, maar telkens wanneer je je beweringen moet ondersteunen met bewijsmateriaal, zal je dat moeten vinden op het semantische en syntactische vlak !

De resultaten van de verschillende werkgroepjes worden bijeen gebracht en gesynthetiseerd.

Daarbij zijn echter de volgende vragen opgedoken :

-waar begin je (in de klas ook al) met die vragen (van pragmatiek naar semantiek steevast ?...) ?

-hoe geef je ze voor een klas ? - hoe maak je de lln vertrouwd met al die begrippen ?

-hoe gebruik je ze voor de produktie van teksten ?

Voor al op de twee laatste vragen wordt ingegaan.

Een b e g r i p p e n a p p a r a a t is nodig. Misschien kan het wel vereenvoudigd worden. Het is aan te brengen en te verduidelijken d.m.v. vragen. Het kan best geleidelijk worden opgebouwd, elk jaar dus een aantal vragen meer. De reeds gegeven vragen gebruik je óók best bij je beoordeling van teksten van lln !

Op de duur verwerf je een hele batterij vragen die je in principe op gelijk welke tekst kan afvuren. Sommige vragen zijn voor sommige teksten niet relevant - ook dat kunnen de lln mettertijd zèlf aanwijzen !

De leraar kan nagaan waar voor dié bepaalde klas de grootste problemen zitten en daardoor laten bepalen wat hij uit de syntaxis / semantiek boven tafel haalt. (B.v. 'verbindingswoorden' in een 1ste of 2de klas s.o.)

Wat de produktie van teksten betreft, werk je ook best in verschillende stadia. Je kan b.v. beginnen met improvisaties, waarbij je ze een aantal vragen geeft die ze zich moeten stellen.

Zo bouw je geleidelijk je batterij verder uit.

Een moeilijkheid ligt natuurlijk bij de motivering : wat voor zijn heeft heel deze aanpak als een ll alleen "voor de punten" werkt ?

Ook hier kan je uitgaan van pragmatische vragen als : wat is er veranderd in de werkelijkheid ? (toch een minimum inzake de houding, de opinie...v.d. steller); heeft deze tekst enige overtuigingskracht t.o.v. anderen?; wordt er enige vorm v.actie mee verbonden?

Je kan je lln wel gericht laten schrijven : ze informeren zich eerst vanuit verscheidene teksten over een bep. onderwerp; dan schrijven ze een tekst voor hun medelln. Ze krijgen daarbij het vragenapparaat aangeboden en kunnen zo ook elkaar corrigeren.

Substroom I - Beginselen

Vooraf werd samen met de twee andere substromen de inleiding door W. Van Calcar, H. Meddens en A. Sturm gevolgd.

De substroom -beginselen van taalbeschouwing- bestond uit een 14-tal deelnemers -hoofdzakelijk uit het secundair onderwijs- en werd geleid door A. Sturm.

Werkschema : 1. uitleg bij de voorinformatie

2. kritische beschouwing van een tekst met bijbehorende vragen uit een traditioneel handboek
3. taalbeschouwing : analyse van enkele teksten uit een populair weekblad
4. terugkoppeling naar de klassituatie

1. De voorinformatie werd nog eens doorgenomen (vooral punt 1.6 : de inhoud van de taalbeschouwing) aangezien niemand van de deelnemers hiermee problemen had, werd dadelijk overgeschakeld naar het volgende punt.

2. Opdracht : A. Kritisch onderzoek van de tekst : "Het vraagstuk van de vrijetijdsbesteding" door Drs. M. van den Dungen uit "Schrijven onderwijs" (=tradit. handbk.) Punt 1.2. uit de voorinformatie- de keuze van teksten- werd als basis voor dit onderzoek gebruikt.

Eveneens voor de vragen bij deze tekst.

Er werd eerst in kleine groepjes gewerkt. In het plenum kwamen we dan tot deze gemeenschappelijke bevindingen :

a) in verband met de tekst zelf :

- de tekst is te vaag om de lln. inzicht te geven in hun maatschappelijke en persoonlijke situatie, hij is ook niet direct gekoppeld aan de eigen, concrete situatie van de vermoedelijke lezers.
- van echt aansluiten bij de leefwereld van de lln. is er geen sprake (hooguit van een raakpunt)- identificatie met de tekst blijkt erg moeilijk te zijn.
- de auteur gaat slechts uit van zijn eigen normensysteem en nodigt de lezer niet uit tot doordenken of tot bewustwording van zijn eigen situatie. Hij geeft hem ook niet de kans om zijn eigen waarden- en normensysteem met dat van de anderen te vergelijken.

- het 4de criterium -rangschikking van de teksten rond een thema, gekozen samen met de ll.n.- kon hier niet gehanteerd worden.
- een echte situering van de tekst in zijn maatschappelijke en historische context ontbreekt volledig. Er wordt bijvoorbeeld niet vermeld voor wie en waarvoor de tekst eigenlijk geschreven werd en welke teksten er nog bijhoren.

Besluit : Op zichzelf is de tekst niet erg waardevol. Hij wordt bruikbaar als je er zelf goede vragen bij stelt en zo de ll.n. laat reageren op dergelijk verbalisme. De ll.n. zouden er moeten toe komen uit zichzelf vragen te stellen bij zo'n tekst.

b) in verband met de vragen bij de tekst :

- doorgaans zijn ze onpersoonlijk en toetsen ze enkel lage leesvaardigheden. Ze doen een beroep op reproductie i.p.v. een eigen inbreng van de ll.n. te eisen.
- de opsteller neemt slechts eenmaal (lichtjes) afstand van de schrijver van de tekst.
- over verscheidene "moeilijkere" passages zijn er geen vragen.
- het pragmatische niveau wordt zonder meer onberoerd gelaten.
- het is soms onduidelijk welk soort antwoord verwacht wordt : op sommige vragen zou "ja" of "nee" kunnen volstaan.
- de gebruikte zelfst.nwn. verwijzen eigenlijk naar niets : ze worden gebruikt in hun niet-referentiële betekenis, m.a.w. ze verwijzen niet naar één bepaald ding uit de werkelijkheid.
(vb.: de man - de vrouw - de mens.)
- onderwerp en hand.voorw. worden door de opsteller vaak niet vermeld in de vraag, ofwel vervangen door "men", wat de vaagheid nog maar eens sterk in de hand werkt.
- vraag 1. (zoek de betekenis op van de woorden die je niet kent) zegt niet hoe je dat moet doen. Het is trouwens moeilijk om voor bepaalde vaktermen als "rationalisatie", "een constructieve gestalte" een degelijke verklaring te vinden.

- bij heel wat werkwoorden zijn aanvullingen zoals tijds-aanduidingen weggelaten (door het gebruik van nominalisatie) met als gevolg een te grote generalisatie.

Voorbeeld : "Wat wordt als oorzaak gezien van het beschikbaar komen van steeds meer vrije tijd ?"

Conclusie : De vraagsteller heeft zich allerm minst om de pragmatische dimensie bekommerd.

Daardoor wordt het vrijblijvend karakter van de tekst nog versterkt.

Wat voor ons moeilijk bleek (ook wegens tijdsgebrek) was het opstellen van goede vragen bij de tekst.

Een suggestie uit de groep : vraag 3b "Aan welke opvatting geeft de schrijver de voorkeur ?" vervangen door : "De auteur heeft een eigen opvatting over de vrijetijdsbesteding. Waaraan merk je dat ? Vertel met eigen woorden wat de opvatting van die auteur dan is. Wat is jouw mening in verband hiermee ? Waarom ?"

Ander idee : je zou de lln. de (goede) vragen kunnen laten oplossen voor ze de tekst lezen om zo een verwachtingspatroon te creëren, dat dan achteraf als vergelijkingspunt kan dienen.

Noot : taalbakidee = verzameling aanleggen van teksten uit tijdschriften, presentexemplaren, die kunnen gebruikt worden om bepaalde aspecten van de taal grondiger te bekijken (vb. lexicologie, fonologie...)

3. Bespreking van teksten uit het Nederlandse weekblad Privé (vergelijkbaar met Story).

We trachten een antwoord te vinden op de vragen : Welke vragen kan ik bij dergelijke tekst stellen ? Hoe breng ik die teksten in de klas ?

In groepjes werden de teksten van dichtbij bekeken.

Het artikel van W.v.Calcar en H.Meddens "Nederlands, eenheid van taalgebruik en taalbeschouwing" (Levende talen - dec.'76) kon hierbij als gangmaker gebruikt worden.

A. De nieuwe "superauto" van Minister Boersma.

In dit artikel wordt de lezer op de hoogte gebracht van het memorabele feit dat Minister van Sociale Voorzorg, Boersma, zich een Citroën CX Prestige heeft aangeschaft. Zowat twee derde van het artikel is gewijd aan de beschrijving van de wagen, drie vierde van de bladzijde wordt aan foto's ervan besteed. De auteur slaagt er ook in Giscard d'Estaing, de Sjah van Perzië en Koningin Juliana bij het

geval te betrekken.

Iedereen was het erover eens dat deze tekst duidelijk naar het publiek toe is geschreven; de lezers worden voortdurend bevestigd in hun verwachtingen : romantiek - roddel - entertainment - zachte kritiek op sociale zonden van hooggeplaatste en dus interessante personen.

Deze bladvulling getuigt wèl van vakmanschap. De auteur bereikt het gewenste effect o.a. door :

- de woordkeuze : super - speciaal - fraai gestileerd-mooi. Hiermee kunnen de lln. een semantisch woordveld opbouwen.
- het kader van het verhaal : het gaat over supersterren (de lichte kritiek op een P.V.D.A.-mandataris blijft voor partijgenoten aanvaardbaar).
- het argumentatiepatroon : bijna geen voegwoorden, wel bijzinnen ingeleid door die/dat. Op die manier ontstaat er een los verband dat de lezer (vanuit zijn eigen verwachtingen) verder kan invullen.

Enkele voorbeelden :

- Doelman R., die gisteren vader werd, speelde goed. (ondanks, dank zij of onafhankelijk van het vermelde feit ?)
- (uit de tekst) "De bewindsman, die verantwoordelijk is voor wat de werkende mensen in Nederland verdienen en voor wat bejaarden, weduwen en werklozen aan uitkering krijgen, heeft zich voor zichzelf een fraaie limousine als nieuwe dienstauto aangeschaft."
- de stijl : spreektaal (cfr : dat wel, niets daarvan, zo enthousiast dat...), die sterk naar roddel en slogans ruikt.
- de ondertitel : "Minister Boersma kan nu comfortabel naar sociale probleemgebieden rijden"; door de combinatie comfortabel - sociale probleemgebieden krijgt comfortabel de betekenis luxueus, té luxueus in feite.
(vgl.met : "Eindelijk kan M.B. comfortabel naar zijn werk.")

B. "De tragedie van Marco Bakker" of Strikt Privé door

H. van der Meyden.

Henk van der Meyden deelt zijn lezers op pakkende wijze de tragedie van Marco Bakker mee : het huwelijk van de Nederlandse operettezanger met de Amerikaanse zangeres P. Madden heeft definitief schipbreuk geleden. Henk, die zich uitgeeft voor een persoonlijke vriend van het beproefde paar, voelt zich ten eerste bedroefd, maar tussen de regels door lees je dat hij blij en trots is omdat het dan toch allemaal afloopt zoals hij had voorspeld !

Het eensgezinde oordeel over deze tekst luidde : vlug klaargestoomde, vlot leesbare tekst die, met wat kunst-en vliegwerk, de wekelijks voorziene ruimte kan vullen.

Het artikel is, zoals het voorgaande, duidelijk naar een bepaald publiek toe geschreven. Dit is het soort tekst over "het Leven" dat voor sommige mensen zowat de functie van bijbel heeft.

(Henk zal jullie wel zeggen wat mag en wat niet mag.)

De leesbaarheid wordt o.m. bevorderd door de korte alinea's en het losse verband ertussen.

De foutieve indeling, de slechte stijl en slordige interpunctie, de talrijke herhalingen waren volgens de meeste v.ons opzettelijk bedoeld om de lezer de indruk te geven dat v.d.M. het belangrijk nieuws heet van de naald krijgt.

Ook de schikking en de foto van de auteur (met een papierklem aan het artikel gehecht) wezen volgens ons in die richting.

We vermoedden ook opzet bij de sukkelachtige handtekening.

Opvallend was verder ook het creëren van een vertrouwelijke sfeer : gebruik van voornamen, suggestie dat de auteur een persoonlijke vriend van het ongelukkig paar is ("ik").

Eveneens typisch : het gaat over de man, Marco Bakker; hij is immers de bewonderde operetteheld van vele vrouwen en het zijn meestal vrouwen die Privé lezen.

Het woordgebruik is erop gericht de nodige romantiek rond M.B. te weven : "held" - "prins".

Een suggestie : de lln. zélf een dergelijke tekst laten schrijven.

C. Mag ik deze dans van U ?

Advertentie voor een plaat met bijgevoegde "danslessen".

W.a.v. deze tekst werd gesproken over het foutief gebruik van taaldaden. Er wordt nl. beloofd dat de dansleraar bij je thuis komt. Die belofte kan nooit ingelost worden. De gebruikte woorden blijven ontzettend vaag : niemand, jong en oud, honderdduizenden Nederlanders.

De lezer wordt voorzichtig meegelokt door de bestudeerde structuur van de tekst : op het einde van een alinea wordt telkens een vraag opgeworpen; die wordt dan in het begin van de volgende alinea in vette druk beantwoord.

De auteur maakt ook veronderstellingen, vb. dat iedereen graag goed zou willen dansen, dat je eenzaam bent als je niet met die honderdduizenden Nederlanders kunt meehuppelen.

Hij beantwoordt trouwens zelf zijn vraag uit de titel : op het einde van de tekst staat er in grote letters : "Ja, dus !"

4. Terugkoppeling naar de klassituatie

Het was onmogelijk dit onderwerp nog helemaal uit te diepen.

Enkele vragen die opgeworpen werden :

- In hoeverre moet je dergelijke lessen voorbereiden ?
- Is het mogelijk op deze manier je hele programma spraakkunst bijvoorbeeld aan bod te laten komen ?
- Hoe breng je de lln. er toe zelf vragen te stellen bij een tekst ?

Belangrijke punten :

- andere vragen bij teksten stellen is noodzakelijk; hulpmiddel : schrift aanleggen met relevante vragen
- taalbeschouwing kan zorgen voor de verbinding tussen vakonderdelen zoals spraakkunst en stellen.
- modaliteitswaarde, belangrijke voegwoorden etc. kunnen met behulp van taalbeschouwing bewattelijk bij de lln. gebracht worden.
- de lln. zouden de gevonden inzichten ook moeten leren gebruiken als ze zelf gaan schrijven.
- de lln. een tekst op een bepaalde manier laten (her)schrijven, bijvoorbeeld in de vorm van een reclameboodschap, biedt heel wat mogelijkheden.

BESLUIT :

Aan taalbeschouwing doen betekent zeker niet dat je wat nt in het taalonderwijs gebeurt, zomaar overboord moet gooien, wèl dat je heel wat meer mogelijkheden krijgt.

Lieve De Pauw

Follow-up stroom GROEPSWERK - conferentie Drongen '77

Tijdens de conferentie bleek in de stroom groepswork de wens te bestaan een werkgroep beginnende leerkrachten op te richten.

Wie hiervoor belangstelling heeft en hieraan wil meewerken,

kan contact opnemen met : Bert Van Hoogenbemt

Vaartdijk 136

2950 Hofstade

Tel. 015 / 61.13.45